

Monikielisyyden tukeminen varhaiskasvatuksessa

Monikielisyyden tukeminen maailmassa yleisempää kuin yksikielisyyden, ja siitä on olemassa jo paljon tutkimusta. Asiasta on kuitenkin vallalla myös edelleen myyttejä ja väärää tietoa. Usein esimerkiksi uskotaan, että monikielisessä perheessä lapselle pitäisi puhua kohdemaan kieltä, esimerkiksi suomea, jotta tämä kieli varmasti kehittyisi. Asia on kuitenkin täysin päinvastoin: mitä vahvempi taito lapsella on omassa kielessään tai omissa kielissään, sitä paremmin hän tulee oppimaan niin suomea kuin muitakin kieliä¹.

Toinen myytti koskee kielihäiriöisiä monikielisiä lapsia. Uskotaan, että mikäli lapsella on ongelmia kielenkehityksessä, tälle pitäisi puhua vain yhtä kieltä, ja tämän kielen pitäisi olla se kieli, jota tullaan koulussa käyttämään. Tämäkään uskomus ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Monikielisyyden ei lisää kielenkehityksen ongelmia, vaan itse asiassa saattaa jopa tukea kielihäiriöistä lasta². Jos monikielisellä lapsella epäillään oppimisvaikeuksia, asiaa pitää tarkastella omalla kielellä. Monikielisyydestä on kuitenkin yleisesti ottaen todettu olevan etua sekä kognitiivisesti³ että terveyden kannalta: jopa dementia viivästyy 5–6 vuotta ihmisillä, jotka ovat aktiivisesti monikielisiä⁴. Lisäksi omalla kielellä tai omilla kielillä on tärkeä yhteys ihmisen identiteettiin ja tunne-elämän ja ajattelun kehittymiseen. Näiden edellä mainittujen syiden takia on ensiarvoisen tärkeää, että lasten monikielisyyttä tuetaan varhaiskasvatuksessa johdonmukaisesti ja yhteistyössä huoltajien kanssa.

Monikielisille ihmisille on tyypillistä, että keskustelussa voidaan sujuvasti käyttää kaikkia keskustelijoiden osaamia kieliä siten, että kieli saattaa vaihtua jopa kesken lauseen. Tällainen tilanne ei siis kerro kielten sekoittumisesta, vaan koska ihmisten ilmaisuvaranto koostuu eri kielissä hieman erilaisista sanoista ja ilmauksista, jotkin ilmaukset tulevat kenties luontevammin ilmaistua jollakin muulla kielellä kuin millä keskustelu on aloitettu. Ofelia Garcia⁵ kutsuu tällaista kielenkäyttöä sanalla *translanguaging* ja se on suomennettu *kieleilyksi*⁶. Arvostava suhtautuminen kaikkiin ympäristössä tarjolla oleviin kieliin on tärkeää, ja lisäksi on suotavaa, että jokaisen lapsen tietoisuutta eri kielistä kehitetään ja uusia kieliä opetellaan pienestä pitäen. Tutkimuksissa onkin ilmennyt, että lapset ovat hyvin pienestä lähtien sekä kiinnostuneita että tietoisia toisista kielistä, ja lisäksi he osaavat usein myös sopeuttaa omaa puhettaan kuulijan kielitaidon mukaan jo kolmevuotiaasta lähtien⁷.

¹ Cummins, J. 2000. *Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire*. Clevedon: Multilingual Matters

² Ks. esim. Uljarević, M., Katsos, N., Hudry, K. & Gibson, J. 2016. Practitioner Review: Multilingualism and neurodevelopmental disorders – an overview of recent research and discussion of clinical implications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. doi:10.1111/jcpp.12596

³ Bialystok, E. & Viswanathan, M. 2009. Components of executive control with advantages for bilingual children. *Bilingualism: Language and Cognition*, 13, 525–531.

⁴ Bak, T. H., & Alladi, S. (2014). Can being bilingual affect the onset of dementia? *Future Neurology*, 9(2), 101–103.

⁵ Esim. Garcia, O. & Wei, L. (2014). *Translanguaging: Language, Bilingualism and Education*. New York: Palgrave MacMillan

⁶ Lehtonen, H. 2015. *Tyylitellen – Nuorten kielelliset resurssit ja kielen sosiaalinen indeksisyys monietnisessä Helsingissä*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

⁷ Mortini, S. 2018. Empowering young children through multilingual practices: a case-study of a crèche in Luxembourg. Esitys konferenssissa 5th International Conference. *Crossroads of Languages and Cultures*, University of Crete.

Monikielisen lapsen kielenoppiminen on hyvin dynaaminen ilmiö, joka etenee sykleissä ja vaiheissa. Kielillä on usein tietynlainen arvojärjestys: yksi kielistä saattaa olla vahvempi kuin muut ja joitakin kieliä saatetaan käyttää vain tietyissä konteksteissa. Kielet voivat kuitenkin muuttaa arvojärjestystään, mikäli lapsen tai perheen ympäristössä tapahtuu muutoksia.⁸

Monikielisyyden ylläpitäminen ei ole itsestään selvää, vaan se vaatii johdonmukaista huomion kiinnittämistä ja tukea ympäröivältä yhteisöltä, jotta myös vähemmistökielet voivat säilyä elävinä lapsen arjessa. Keskeistä on, että monikielisyyteen asennoidutaan positiivisesti ja että kielet nähdään voimavaroina ja rikkautena, ei taakkana. Koska ymmärtämisen taidot kehittyvät ennen tuottamisen taitoja, on tärkeää nähdä nämä taidot myös arvokkaina. Missään nimessä ei tulisi kutsua suomea vasta opettelevaa lasta ummikoksi, sillä tämänkaltainen nimitys ei anna arvoa lapsen olemassa oleville kielellisille resursseille.

Monikielisyyden tukemisesta pitää keskustella ja sopia yhdessä lapsen huoltajien kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä tulee sopia, miten sekä varhaiskasvatuksessa että kotona monikielisyyttä tuetaan yhteistyössä monipuolisesti. Huoltajille on hyvä tarjota tietoa monikielisyyden merkityksestä ja oman äidinkielen tai -kielten merkityksestä kaikelle oppimiselle sekä tarjota keinoja ja vinkkejä kotona tehtävään kielellisen kehittymisen tukemiseen.

Kuinka monikielisyyttä tuetaan varhaiskasvatuksessa?

Monikielisyyttä voidaan tukea varhaiskasvatuksessa monin eri tavoin, vaikka varhaiskasvatuksen henkilöstö ei itse osaisi kaikkia lasten osaamia kieliä. Positiivinen asennoituminen ja tilan salliminen kaikille kielille on tärkeää. Monikielisyyden huomioiminen lähtee liikkeelle arjen pienistä asioista. Monikielisiä lapsia on hyvä rohkaista esimerkiksi leikkimään omilla kielillään. Näin he saavat kokemuksen siitä, että kaikki kielet ovat ympäristössä sallittuja ja arvokkaita. Lapsilta voidaan kysellä eri tilanteissa nimityksiä esimerkiksi vaatteille tai ruokailuvälineille tai uusille opittaville asioille heidän omilla kielillään. Lisäksi lapsia voidaan pyytää opettamaan erilaisia ilmaisuja omilla kielillään muille lapsille ja aikuisille. Näin lisätään jokaisen lapsen tietoisuutta kielistä ja luodaan kiinnostusta kielenoppimista kohtaan. Aamupiirissä voidaan esimerkiksi tervehtiä toisia kaikilla ryhmässä osatuilla kielillä, laskea yhdestä kymmeneen eri kielillä tai kysyä esimerkiksi kuulumisia. Newbury Park Schoolin nettisivuilta löytyy kuukauden kieli -materiaalia (Language of the Month <http://www.newburyparkschool.net/langofmonth/index.html>), jonka avulla voi lasten kanssa tutustua moniin eri kielisiin ja opetella helppoja ilmaisuja näillä kielillä.

Lasten kanssa voidaan opetella loruja ja lauluja eri kielillä. Tässä on hyvä tehdä yhteistyötä kotien kanssa ja kysellä, voisivatko esimerkiksi huoltajat tulla opettamaan näitä omilla kielillään. Mikäli on mahdollista tehdä esimerkiksi koulun kanssa yhteistyötä, lapsille voidaan lukea satuja näiden omilla kielillä siten, että saman kieliset oppilaat toimivat lukijoina. Lisäksi voidaan pyytää samoja oppilaita pelaamaan lasten kanssa esimerkiksi erilaisia nimeämistä vaativia pelejä. Mikäli esimerkiksi päiväkodissa on myös omakielistä henkilökuntaa, on näiden kielitaito hyvin arvokas resurssi lukemisessa, pelaamisessa, uusien sisältöjen opettelussa ja kaikessa muussakin toiminnassa. Lisäksi

⁸ Rakkolainen-Sossa, S. 2016. Kasvatuskumppanuuden hengessä – Kansainväliset perheet ja varhaiskasvatus monikielisten lasten kehitystä tukemassa. www.kieliverkosto.fi

kirjaston kanssa voidaan tehdä yhteistyötä ja pyytää heiltä koteihin lainaksi kirjoja sekä suomeksi että muilla kielillä, jolloin myös lasten huoltajat voivat lukea samoja kirjoja lapsille kotona kuin joita varhaiskasvatuksen piirissäkin luetaan.

Kuinka monikielisyttä tuetaan lapsen kotona?

Huoltajien kanssa on tärkeää sopia siitä, miten monikielisen lapsen kielen kehitystä tuetaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja kodin kesken. Tämä lisää huoltajien osallisuutta ja antaa monikielisuuden optimaaliselle kehitymiselle parhaat mahdolliset lähtökohdat. Kun esimerkiksi varhaiskasvatuksessa opetellaan uusia sanoja tai ilmaisuja suomeksi, voidaan koteja pyytää harjoittelemaan samoja ilmaisuja omilla kielillä. Tämän voisi mielellään tehdä jo ennen kuin samat asiat käsitellään suomeksi, jotta sanasto olisi lapsille jo tässä vaiheessa tuttua omilla kielillä. Käytännössä tämä tapahtuu siten, että koteihin annetaan esimerkiksi monisteena kuvat niistä asioista, joita varhaiskasvatuksessa tullaan opettelemaan, ja huoltajia pyydetään tutustumaan ilmaisuihin lasten kanssa heidän omilla kielillään.

Huoltajia on hyvä pyytää keskustelemaan ja mahdollisesti myös lukemaan lasten kanssa heidän omilla kielillään monipuolisesti erilaisista aihepiireistä, jotta lasten ilmaisuvaranto kehittyisi mahdollisimman monipuoliseksi. Huoltajia voi ohjeistaa myös systemaattisesti ylläpitämään omaa kieltään, ja vaikka lapsi siirtyisi käyttämään puheessaan lähes ainoastaan suomea, huoltaja voi silti puheessaan toistaa lapsen kertomia asioita omalla kielellään ja siten vahvistaa lapsen kielitaitoa. Missään nimessä lasta ei kuitenkaan pidä pakottaa minkään kielen käyttöön, koska pakottamisella ei ole koskaan hyviä seurauksia. Tässäkin on hyvä muistaa, että ymmärtämisen taito on myös kielitaitoa, ja lapsi saattaa myöhemmin ryhtyä jälleen käyttämään kieliä, joita ei jossain vaiheessa ole käyttänyt. Keskeistä on keskustella huoltajien kanssa siitä, että heidän esimerkkinsä ja arvostuksensa omia kieliään kohtaan on hyvin tärkeä malli lapsille ja keskeistä monikielisuuden tukemisessa.

Sivustolta www.mylanguage.ca voi ladata Hold on -esitteen oman kielen merkityksestä eri kielillä vanhemmille jaettavaksi.

Lisää esimerkkejä huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä löytyy Ota koppi -sivustolta (<http://www.otakoppi-ohjelma.fi/sites/default/files/inline-files/ota-koppi-tutkimus-3-12-2012.pdf>).

Norjalaisilta Tema Morsmål (teemana äidinkieli) -sivustolta löytyy myös paljon erilaista materiaalia <http://morsmal.no/no/2057-tema-morsmal-konferanse-pa-hurdalsjoen-6-7-sep-2012>